

**Tajna Policja Państwowa w Łodzi. Ekspozytura w Sieradzu (Sygn. 202)
Geheime Staatspolizei Staatspolizeistelle in Litzmannstadt.
Aussendienststelle in Schieratz
RG-15.259M**

United States Holocaust Memorial Museum Archives
100 Raoul Wallenberg Place SW
Washington, DC 20024-2126
Tel. (202) 479-9717
e-mail: reference@ushmm.org

Descriptive summary

Title: Tajna Policja Państwowa w Łodzi. Ekspozytura w Sieradzu (Sygn. 202)
Geheime Staatspolizei Staatspolizeistelle in Litzmannstadt.
Aussendienststelle in Schieratz

Dates: 1940-1945

Accession number: 2013.31

Creator: Germany. Geheime Staatspolizei

Extent: 7 microfilm reels

Repository: United States Holocaust Memorial Museum Archives, 100 Raoul Wallenberg Place SW,
Washington, DC 20024-2126

Languages: German

Scope and content of collection

Contains records of Gestapo in Sieradz, an agency of Gestapo in Łódź. Records relate to investigations of Polish resistance movement, actions against anti-German steps, participation in displacements and expropriation, interventions in the prohibited contacts between the German and Polish people (so-called "blood relations" between Germans and Poles), interference in the German national list. The Geheime Staatspolizei performed these tasks in the co-operation with the Kriminalpolizei (Kripo) and Schutzpolizei (Schupo) as well as security services.

Administrative Information

Restrictions on access: No restrictions on access.

Restrictions on reproduction and use: Reproduction of more than 100 pages of copies of documents for researchers or other institutions requires a written permission of the General Director of the

State Archives of the Republic of Poland. Publication of more than 10 complete documents in an individual work requires the written authorization of the General Director. The Museum may not publish any archival material obtained from the General Director, including specific archives under his control, on the Internet, the World Wide Web, or any other publicly accessible on-line network without the written permission of the General Director. Citation of the materials in any publication must refer to the Museum and the Polish State Archives and must include the name of the archival group and catalogue number of the originals.

Preferred citation: Preferred citation for USHMM archival collections; consult the USHMM website for guidance.

Acquisition information: Source of acquisition is the Archiwum Państwowe w Łodzi (State Archives in Łódź), Sygn. 202. The United States Holocaust Memorial Museum Archives received the collection via the United States Holocaust Museum International Archives Project in March 2013.

Existence and location of originals: Archiwum Państwowe w Łodzi

Related archival materials: RG-15.260M: 2013.32. Tajna Policja Państwowa w Łodzi. Oddział w Łodzi (Sygn. 201): Geheime Staatspolizei Staatspolizeistelle in Litzmannstadt.

Processing history: Processed by Aleksandra Borecka, 2013.

Indexing terms

Germany. Geheime Staatspolizei.
Germany. Kriminalpolizei.
Nationalsozialistische Deutsche Arbeiter-Partei. Schutzstaffel. Hauptamt Ordnungspolizei.
World War, 1939-1945--Atrocities--Poland--Sieradz.
Concentration camps--Poland--Sieradz.
Polish people--Crimes against--Poland--Sieradz--Registers.
Polish people--Persecutions--Poland--Sieradz.
Poland--History--German occupation, 1939-1945.
Sieradz (Poland)--Ethnic relations.
Łódź (Poland)--Ethnic relations.
Reports.

SOURCE ARCHIVE FINDING AID AND CONTAINER LIST

See below.

Inwentarze zespołów:

**#201, Geheime Staatspolizei (Gestapo). Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939-1945
(Tajna Policja Państwowa. Posterunek w Łodzi 1939-1945)**

**#202, Geheime Staatspolizei (Gestapo). Staatspolizeistelle Litzmannstadt –
Ausendienststelle-Schieratz 1939-1945
(Tajna Policja Państwowa. Ekspozytura w Sieradzu 1939-1945)**

Wstęp do Inwentarzy

Dzieje ustrojowe urzędów

Pierwsze wystąpienie tajnej policji państwowej w „Kraju Warty” miały miejsce już w okresie rządów niemieckiej administracji wojskowej. Rolę jej for pocztów spełniały jednostki operacyjne policji bezpieczeństwa – Einsatzgruppen przy poszczególnych armiach Wehrmachtu. Akta Szefa Zarządu Cywilnego 8 armii niemieckiej informują o pierwszych wystąpieniach tych jednostek w okupowanej Łodzi. Einsatzgruppen II i III przybyły do Łodzi w dniu 11 września 1939 r. Zajęty kompleks budynków przy ul. Anstadta nr 1-7. Pierwsza z nich została skierowana do Warszawy po jej kapitulacji, lecz druga pozostała w Łodzi dokonując już w trzeciej dekadzie września 1939 r. pierwsze aresztowania t.zw. polskich kierowniczych osobistości. Systematycznie prowadzone przez tę jednostkę przygotowania do wielkich operacji terrorystycznych umożliwiły w znacznej mierze fale aresztowań i mordów Polaków oraz Żydów po wcieleniu Łodzi do Rzeszy w dniu 9 listopada 1939 r.

Personel tej jednostki operacyjnej w liczbie 333 funkcjonariuszy gestapo, kripo i SD pod dowództwem SS Obersturmbannführera dr Fischera stał się kadrą dla powstających w Łodzi urzędów okupacyjnej policji bezpieczeństwa.

Urząd tajnej policji państwowej w Łodzi został powołany zarządzeniem Himlera z dnia 7 listopada 1939 r. razem z innymi tego rodzaju placówkami na ziemiach wcielonych.

Siedzibą jego pozostawał budynek przy ul. Anstadta 7, który wraz z sąsiednimi domami tworzył kompleks mieszczący urząd, więzienie oraz mieszkania funkcjonariuszy.

Pierwszym szefem Gestapo w Łodzi był SS Sturbannfuehrer u. Regierungsrat Gerhard Flesch.

Łódzki urząd tajnej policji państwowej uległ poważnej rozbudowie po przeniesieniu się do Łodzi siedziby rejencji, jak to wynika z jego osobowych akt. Stan liczbowy funkcjonariuszy Gestapo w Łodzi wzrósł już wiosną 1940 r. do 200 osób i na tym poziomie utrzymywał się do końca okupacji (nie uwzględniając szpiegów i konfidentów)

Funkcje szefów Staatspolizeistelle – Litzmannstadt sprawowali kolejno: SS

Hauptsturmführer u. Oberregierungsrat Robert Schefe 1940-1941 i SS Sturmbannführer

u. Oberregierungsrat Otto Bradfisch 1942-1944. Wśród pracowników Gestapo

występowały dwie kategorie funkcjonariuszy urzędników wyższych - Beamten i

Angestellten. Wśród pierwszej kategorii rozróżniono jednak także dwie grupy: wyżsi funkcjonariusze – Verwaltungsbeamten i urzędnicy wykonawczy – Vollzugsbeamten.

Pierwsza grupa stanowiła trzon urzędniczy urzędu, druga egzekutorów. Angestellten

stanowili niższy personel pomocniczy. W skład ich wchodziła funkcjonariusze kryminalni

– Kriminalangestellten, stenopiści – Fernschreiber, pracownicy biurowi –

Büroangestellten, szoferzy – Kraftfahrer i różni rzemieślnicy. Stosunek liczebny obu

kategorii był mniej więcej równy. Jednak stosunek ten w poszczególnych grupach

wykazywał znaczne różnice: Verwaltungsbeamten – 20 osób, Vollzugsbeamten – 80,

Kriminalangestellten – 55, pracownicy biurowi 25, stenopiści – 5, kierowcy 15. Szarże

służbowe w Gestapo przedstawiały się podobnie jak w Kripo. Wśród pierwszej kategorii

funkcjonariuszy (Verwaltungs Und Vollzugsbeamten) były one następujące: asystne

policji kryminalnej (Kriminalassistent odpowiednik kaprała w SS: SS Oberscharführer);

starszy asysten policji kryminalnej (Kriminaloberassistent, odpowiednik sierżanta w SS:

SS Hauptscharführer); sekretarz i starszy sekretarz policji kryminalnej (Kriminalsekretär i

Kriminalobersekretär), odpowiednik w SS podporuczników (SS Untersturmführer); radca

policji kryminalnej (Kriminalrat), odpowiednik kapitana w SS (SS Hauptsturmführer);

dyrektor policji kryminalnej (Kriminaldirektor), odpowiednik w SS majora (SS

Sturmbannführer); radca rejencji i policji kryminalnej (Regierungs und Kriminalrat); starszy radca rejencji i policji kryminalnej (Oberregierungsrat Und Kriminalrat, odpowiednik podpułkownika w SS; dyrektor rejencji i policji kryminalnej (Regierungs Und Kriminaldirektor), odpowiednik pułkownika w SS.

Szefowie łódzkiego Gestapo posiadali stopnie radców i starszych radców rejencji oraz radców policji kryminalnej obok szarż oficerów SS. Byli to urzędnicy państwowi wyższego stopnia, od których wymagało się wykształcenia. Na nieco niższym stopniu stali kryminalni inspektorzy i komisarze, spełniający funkcje kierowników oddziałów i sekcji urzędu. Średni szczebel obejmował kryminalnych sekretarzy i asystentów. Grupa Kriminalangestellten nie posiadała innych szarż poza tym stopniem. Stopień ten posiadali również stenotypiści i szoferzy. Natomiast wśród pracowników biurowych rozróżniano: siły biurowe, kancelistów, telefonistki. W grupie tej zdecydowanie przeważał personel kobiecy.

Struktura organizacyjna Staatspolizeistelle Litzmannstadt obejmowała cztery oddziały (Abteilungen) w skład których wchodziły referaty oznaczone cyframi rzymskimi oraz sekcje, których signum stanowiły litery. Ustalenie tej struktury organizacyjnej było rzeczą bardzo trudną, ponieważ w aktach urzędu Gestapo w Łodzi w ogóle nie występują nazwy oddziałów, referatów i sekcji, a spotyka się tutaj tylko symbole referatów i sekcji w formie wspomnianych cyfr rzymskich i liter. Sprawa struktury organizacyjnej urzędów Gestapo zarówno na szczeblu prowincji jak i rejencji nie została uwzględniona w polskiej i zagranicznej literaturze historycznej poświęconej policji bezpieczeństwa III Rzeszy, ograniczającej się najwyżej do przedstawienia schematu organizacyjnego Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy. Dopiero dzięki odnalezionym w Centralnym Archiwum MSW dziennikom urzędowym gestapo łódzkiego „Nachrichtenblatt der Staatspolizei Litzmannstadt” z lat 1941-44 stało się możliwe odtworzenie tej struktury. Ograniczę się tutaj do podania oddziałów i referatów i ważniejszych sekcji, ponieważ przedstawienie wszystkich nazw sekcji byłoby zbyt skomplikowane.

Oddział I Spraw Personalnych – Abteilung Personal obejmował referaty: ogólnych spraw personalnych i organizacyjnych (I), nominacji, awansów i zwolnień funkcjonariuszy (I A2a), spraw personalnych niższych urzędników (I A2b), służby bezpieczeństwa (I A5), zaopatrzenia funkcjonariuszy i pracowników (I A6), wychowania i szkolenia personelu (I B).

Oddział II Finansowo-Gospodarczy – II Abteilung Haushalt und Wirtschaft obejmował referaty: rachunkowo-budżetowy (II A1), płacy i zaopatrzenia personelu (II A2), lokalowo-mieszkaniowy włącznie ze schronami przeciwlotniczymi (II B1), umundurowania i wyposażenia personelu (II B2), zaopatrzenia w sprzęt policyjno-więzienny (II C1), telefonów i stenotypistyki (II C2), broni (II C4) i środków transportowych (II C3).

Oddział III Spraw Wewnętrznych Okupowanego Obszaru – III Abteilung Lebensgebiete posiadał referaty: prawno-administracyjny (IIIA), Volkssurm (IIIC), i gospodarki (IIID).

Najważniejszym jednka w działalności łódzkiego Gestapo był:

Oddział IV Poszukiwania i Zwalczania Przeciwnika – IV Abteilung Gegner-Erforschung und Bekämpfung prowadzący walkę z ruchem oporu oraz sprawy kościelno-wyznaniowe i łódzkiego getta. Oddział ten skupiał następujące referaty:

1. Opozycji antyhitlerowskiej obejmujący trzy działy: lewicowego ruchu oporu (IV 1a) z najsilniejszą sekcją II A a poprzednio IIK do zwalczania zarówno komunistycznych jak i narodowych polskich organizacji podziemnych, prawicowego ruchu oporu (IV1b) oraz robotników zagranicznych (IV1c).
2. Referat zwalczania sabotażu (IV2) z sekcjami: ochrony przed zamachami i przeciwalki w tej dziedzinie.
3. Referat kontrwywiadu (IV3-Abwehr) obejmujący sekcje właściwego kontrwywiadu (IV3a), ochrony zakładów przemysłowych (IV3b) i spraw zagranicznych (IV3c).
4. Referat światopoglądowego przeciwnika (IV4) z sekcjami politycznych kościołów (IV24) i spraw żydowskich (IV4b).

5. Referat szczególnych zleceń (IV5) do którego kompetencji należały między innymi sprawy niemieckiej listy narodowej, sprawy narodowościowe i obywatelstwa, nadzór nad placówkami partii hitlerowskiej oraz prasą.
6. Referat (IVb) prowadzący kartotekę i akta urzędu oraz areszt Gestapo na ulicy Anstadta.

Struktury organizacyjnej ekspozytury łódzkiego Gestapo w Sieradzu nie udało się odtworzyć wobec minimalnej ilości zachowanych akt tej placówki i braków wszelkich materiałów informacyjnych w aktach Gestapo łódzkiego. Wspomnieć należy, że w początkach sierpnia 1944 r. nastąpiła na zarządzenie Himmlera fuzja urzędów łódzkiego Gestapo i Kripo. Nowy urząd przyjął nazwę Kommandeur Dienststelle der Sicherheitspolizei Litzmannstadt, a kierownictwo jego objął dotychczasowy szef Gestapo Bradfisch. Samodzielny dotąd urząd okupacyjnej policji kryminalnej w Łodzi przekształcony został w V oddział ww. urzędu. Faktycznie jednak Kripo zachowała autonomię pozostając w swojej siedzibie w Łodzi przy ul. Kilińskiego 152. Zresztą już od początku okupacji Kripo mimo formalnej samodzielności spełniała funkcję pomocniczą w stosunku do Gestapo. Przy Gestapo łódzkim działał specjalny policyjny sąd doraźny (Standgericht), w składzie szefa urzędu – przewodniczącego i dwóch mianowanych przezeń ławników (Beisitzer). Do kompetencji tego sądu należały sprawy karne przeciw Polakom i Żydom, oskarżonym o ciężkie wykroczenia przeciw Niemcom i naruszenia niemieckiego dzieła „odbudowy”. Pod zarządem Gestapo znajdował się:

1. Specjalny obóz dla młodocianych Polaków z całego obszaru dzielnic zachodnich wcielonych do Rzeszy – Polen Jugendverwahrlager w Łodzi przy ul. Przemysłowej 72 (w sąsiedztwie getta), zorganizowany w początkach grudnia 1942 r.
2. Obóz pracy przymusowej dla dorosłych t.zw. Arbeitserziehungslager na Sikawie, czynny od 12 marca 1943 r. Urząd Gestapo w Łodzi posiadał w rejencji łódzkiej ekspozytury terenowe – Aussendienststellen – w Kaliszu, Łęczycy, Ostrowie Wielkopolskim i Sieradzu oraz komisariat graniczny w Wieluniu na obszarze rejencji łódzkiej. W końcu października 1943 r. zasięg działania Gestapo łódzkiego rozszerzył się wskutek przejęcia części obszaru zlikwidowanej Staatspolizeistelle Inowrocław. Ilość jego placówek terenowych powiększyły ekspozytury w Włocławku i w Koninie oraz komisariat graniczny

w Kutnie. Stan personelu placówek terenowych dorównywał wiosną 1944 r. liczbie funkcjonariuszy urzędu w Łodzi. Trzon kierowniczego łódzkiego Gestapo stanowili w latach 1940-44 w świetle zachowanych akt tego urzędu: 1. Kolejni szefowie urzędu dr Robert Schefe w latach 1940-41 i dr Otto Bradfisch w latach 1942-44; 2. Zastępcy szefów urzędu: Hermann Ebert – radca rejencji, Edward Borne – wyższy inspektor policji, szef oddziału personalnego w latach 1939-43, obaj zastępcy Schefego; Albrecht Joachim Kuke radca rejencji, zastępca Bradfische i szef oddziału czwartego w latach 1943-44; 3. Kierownicy oddziałów: Kurt Lenk inspektor, były funkcjonariusz gestapo w Reichenbergu, Baldwin Thiel inspektor, były funkcjonariusz Gestapo w Królewcu, jeden z szefów oddziału personalnego; Fritz Ergezinger inspektor, były funkcjonariusz Gestapo w Münster; Franz Tormann komisarz kryminalny, były funkcjonariusz Gestapo w Kolonii, kierownik referatu walki z sabotażem w 4 oddziale; Jürgen von Tesmar komisarz, szef oddziału trzeciego, a w 1944 kierownik referatu walki z sabotażem w oddziale czwartym; Erwin Kautter komisarz, dawny funkcjonariusz Gestapo w Neustadt, szef referatu opozycji antyhitlerowskiej w oddziale czwartym; Günter Fuchs komisarz, funkcjonariusz berlińskiego Gestapo, szef sekcji spraw wyznaniowych i żydowskich w referacie światopoglądowego przeciwnika; komisarz Otto Müller z Berlina, współpracownik Fuchsa; komisarz Ludwik Neumann, kierownik sekcji walki z komunizmem w referacie opozycji antyhitlerowskiej czwartego oddziału; inspektor Wilhelm Becker – kierownik obozu na Sikawie od października 1943 r. do końca okupacji; inspektor Otto Grunow – szef obozu młodzieżowego w Łodzi (skierowany do Łodzi z Gestapo warszawskiego), niemal od początku jego istnienia do końca okupacji.

Personel ekspozytury sieradzkiej łódzkiego Gestapo jest bliżej nieznanym. Szefem jej w latach 1941-43 był inspektor policji Heinz Pafeliński.

Dzieje zespołu

Wbrew rozpowszechnionym opiniom należy stwierdzić, że Gestapo uciekając z Łodzi już 16 stycznia 1945 r. nie pozostawiło na miejscu ważniejszych akt swego urzędu. W. Zukiengel w złożonych zeznaniach podkreślał, że już w maju 1944 r. najważniejsze akta urzędu Gestapo

w Łodzi zostały wysłane do Zbąszynia. Wywieziono tam m.in. akta konfidentów. Zbąszyń został wyznaczony na punkt zborny dla łódzkich funkcjonariuszy tajnej policji państwowej w razie ewakuacji miasta już wiosną 1944 r., a więc przed okresem paniki ewakuacyjnej, która ogarnęła władze okupacyjne w lipcu i sierpniu 1944 r. Należy przypuszczać, że większość akt łódzkiego urzędu Gestapo wpadła w ręce polskich albo radzieckich organów bezpieczeństwa nie w Łodzi, lecz w Zbąszyniu lub na polskich ziemiach zachodnich w lutym lub w marcu 1945 r. Następnie akta te znalazły się w Urzędzie Bezpieczeństwa w Łodzi, stanowiąc zasadniczą bazę źródłową do rozpraw sądowych przeciw hitlerowskim przestępcom wojennym i ich współpracownikom (zwłaszcza szpiegom i konfidentom Gestapo) na ziemiach łódzkich. Sprawy te rozpatrywał Sąd Specjalny w Łodzi w latach 1945-49. Prawdopodobnie większość akt łódzkiego Gestapo znalazła się w latach 1952-53 r. w Ministerstwie Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie. Po likwidacji tego ministerstwa akta urzędu przejęło Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. Od 1960 r. akta te są udostępnione dla badań naukowych. Część akt łódzkiego Gestapo, zawierających sprawy o podrzędniejszym znaczeniu oraz zachowany fragment akt ekspozytury w Sieradzu pozostały na miejscu w Łodzi. Akta te zostały przekazane w końcu 1956 r. przez komendę MO miasta Łodzi Archiwum Państwowemu w Łodzi. Zostały one tutaj uporządkowane w 1958 r.

Charakterystyka archiwalna zespołów

1. Tytuły zespołów: Geheime Staatspolizei, Staatspolizeistelle Litzmannstadt i Geheime Staatspolizei, Staatspolizeistelle Litzmannstadt, Ausendienststelle- Schieratz.
2. Granice chronologiczne: urząd gestapo w Łodzi powstał około 7 listopada 1939 r., najwcześniejszego jego akta pochodzą z połowy listopada 1939 r., a najpóźniejsze z początku stycznia 1945 r. Ekspozytura terenowa łódzkiego urzędu w Sieradzu utworzona została w początkach 1940 r. Najwcześniejsze akta tej placówki pochodzą z końca sierpnia 1940 r., a najpóźniejsze z początków stycznia 1945 r.
3. Granice terytorialne: urząd gestapo w Łodzi obejmował zasięgiem działania obszar okupacyjnej rejencji łódzkiej w Kraju Warty. Od października 1943 r. zakres terytorialny rozszerzył się na część sąsiedniej rejencji inowrocławskiej należącej również do Kraju

Warty. Zasięg działalności ekspozytury w Sieradzu obejmował nie tylko okupacyjny powiat sieradzki. Prawdopodobnie w grę wchodziło parę sąsiednich jego powiatów których nie udało się dotąd ustalić z braku danych.

4. Rozmiary zespołów: zespół łódzkiego gestapo obejmuje 98 j.a. o objętości 0,8 mb stanowiąc około 75% akt znajdujących się uprzednio w Centralnym Archiwum MSW w Warszawie. Zespół ekspozytury sieradzkiej obejmuje zaledwie 21 teczek o objętości 0,5 mb.
5. Procentowy stan zachowania zespołów: akta zachowały się w około 80-90 %, aczkolwiek AP w Łodzi posiada zaledwie 25% tych materiałów. Natomiast akta ekspozytury sieradzkiej zachowały się w stanie szczątkowym ok. 10-15%. (w IPN jest to zespół GK 707, 51 j.a., 0,4 mb).
6. Struktura archiwalna zespołów: budowa obu zespołów nie jest skomplikowana, ponieważ nie zachodzą zrosty z fragmentami innych akt odziedziczonych przez oba urzędy, ani też nie ma sukcesji matrych oraz depozytów. Wobec braku w aktach wszelkich elementów pozwalających na ustalenie ich przynależności do poszczególnych oddziałów i referatów zastosowano układ rzeczowy.
95% zespołu urzędu gestapo z Łodzi stanowią akta IV Abteilung Gegner Erforschung und Bekämpfung (Poszukiwania i Zwalczania Przeciwnika). Definitywne ustalenie przynależności organizacyjnej fragmentu ekspozytury sieradzkiej nie jest możliwe wobec braku wszelkich danych odnośnie struktury organizacyjnej tego urzędu. Jednak z charakteru wspomnianych akt należy wnioskować, że chodziło tutaj o referat będący terenowym odpowiednikiem IV Abteilung Gegner Erforschung und Bekämpfung urzędu gestapo w Łodzi.

Zawartość zespołów

Znajdujące się w Archiwum Państwowym w Łodzi akta gestapo pochodzą na ogół z IV oddziału i obejmują okres 1939-1945. W ogromnej większości stanowią materiały prowadzonych przez gestapo dochodzeń w sprawach niedozwolonych związków krwi między Niemcami i Polkami oraz Polakami i Niemkami, jak również w sprawach naruszeń okupacyjnej dyscypliny pracy. W zespole tym występują także sporadycznie teczki zawierające

ważniejsze materiały, należy tutaj wymienić: wykaz urzędników i pomocników gestapo w Łodzi sporządzony na dzień 1 stycznia 1941 r., statystyczne sprawozdania z drugiej połowy 1943 r. i z całego 1944 r., materiały dotyczące ingerencji gestapo w sprawy niemieckiej listy narodowej (m.in. interwencja przeciw kilku Polakom odmawiającym przyjęcia Deutsche Volksliste), doniesienia w sprawach rzekomych prześladowań Niemców łódzkich latem 1939 r., informacje o nastrojach politycznych ludności polskiej w latach 1942-44, parę drobnych przyczynków do działalności polskiego ruchu oporu w Łodzi w latach 1943-44 (są to sprawy ulotek antyhitlerowskich, niewykrytych sprawców), dochodzenia w sprawie przekroczeń granic getta łódzkiego, informacje o deportacjach Polaków do obozów koncentracyjnych i obozu pracy przymusowej na Sikawie, dzienniki urzędowe niemieckiej policji kryminalnej w Łodzi z lat 1941-44. Materiały te stanowią na ogół tylko dość skromne przyczynki do historii okupacji hitlerowskiej w Łodzi, nie są jednak bez znaczenia dla badań naukowych.

Akta ekspozytury sieradzkiej pochodzą z lat 1940-1945 i dotyczą wykroczeń przeciwko okupacyjnej dyscyplinie pracy i zakazanych polsko-niemieckich związków krwi. W przeciwieństwie do poprzednich nie zawierają one żadnych ogólniejszych informacji przyczynkarskich. Prawdopodobnie jednak jest to jedyny zachowany materiał z działalności terenowych placówek gestapo stąd zasługuje na wzmiankę.

Trzon akt łódzkiego urzędu gestapo znajdował się w Centralnym Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (CAMSW), dziś w archiwum Instytutu Pamięci Narodowej. Zespół ten liczy około 350 teczek i należy do najlepiej zachowanych urzędów gestapo w Polsce. Znajdujące się w CAMSW akta urzędów gestapo w Ciechanowie, Lublinie i Radomiu, stosunkowo dobrze zachowane posiadają znacznie skromniejszą zawartość od łódzkiego. Natomiast akta tak ważnych urzędów gestapo jak w Białymstoku, Gdańsku, Katowicach, Poznaniu, Warszawie i Wrocławiu na ogół nie zachowały się (szczątkowo zachowane akta znajdują się w IPN oraz w archiwach państwowych). Zespół akt gestapo łódzkiego w CAMSW zawiera dużo materiałów dotyczących zarówno problematyki samego urzędu, jego personelu, struktury

organizacyjnej i całej wieloaspektowej działalności tajnej policji państwowej na ziemiach łódzkich, jak i problematyki polskiego ruchu oporu.

Analiza metod porządkowania i inwentaryzacji zespołów

Prace porządkowe nad obu zespołami przeprowadzono w styczniu 1958 r. Inwentaryzacja tych zespołów nastąpiła jednak dopiero w grudniu 1959 r. ponieważ liczone się z możliwością dopływów ich poszczególnych akt. Odtworzenie struktury organizacyjnej obu urzędów nie było możliwe w toku prac porządkowo-inwentaryzacyjnych. Dopiero odnalezienie dzienników urzędowych gestapo łódzkiego z lat 1941-44 w CAMSW umożliwiło znacznie później odtworzenie struktury organizacyjnej urzędu gestapo w Łodzi. W stosunku do ekspozytury terenowej w Sieradzu nadal brak danych odnośnie jej struktury organizacyjnej. Jednak zastosowany w toku prac porządkowo-inwentaryzacyjnych rzeczowy układ akt gestapo w Łodzi nie okazał się błędnym po odtworzeniu struktury organizacyjnej urzędu, ponieważ 95% zachowanych akt w AP w Łodzi pochodzi z IV oddziału tego urzędu. Wchodzić w grę może tylko ustalenie przynależności tych akt do poszczególnych referatów wspomnianego oddziału. Sprawa ta nie nastręczy większych trudności wobec przewagi w zespole materiałów o charakterze jednolitym. W trakcie porządkowania umieszczono wszystkie akta w nowych teczkach, nadając im odpowiednie tytułatury. Inwentarze książkowe obu zespołów powstały w latach 1963-64. Wstęp do inwentarza w formie szerszego referatu został wygłoszony na zebraniu naukowym w dniu 29 X 1964 r.

Inwentarz zespołu akt Geheime Staatspolizei Staatspolizeistelle-Litzmannstadt z lat 1939-1944.

Tajna Policja Państwowa w Łodzi

sygnatura	Tytuł, treść	Daty
1	Nachweis der Beamten Und Angestellten der Staatspolizeistelle in Litzmannstadt	1 I 1941
2	Statistik der Staatspolizeistellen von Litzmannstadt für Monate 1943	3 VIII 1943 31 XII 1943

3	Statistik der Staatspolizeistellen von Litzmannstadt für Monaten	1 I 1944 31 XII 1944
4	Verschiedene Telegramme an der Staatspolizeistelle von Litzmannstadt	5 III 1940 13 XII 1940
5	Verschiedene Telegramme an der Staatspolizeistelle von Litzmannstadt	9 I 1941 1 VIII 1944
6	Versiedene Fahdungsblätter	31 VII 1940 12 II 1944
7	Meldeblätter der Kriminalpolizeistelle Litzmannstadt	17 VII 1941 15 III 1942
8	Meldeblätter des Kommandeur der Sicherheitspolizei in Posen und Litzmannstadt	6 XII 1944 15 VI 1944
9	Deutsche Kriminalpolizeiblatt Sonderausgaben	28 V 1942 21 XII 1944
10	Schriftverkehr mit Deutsche Volksliste betr. Widerstrebende Polen	8 X 1941 21 IX 1944
11	Schriftverkehr mit Deutsche Volksliste betr. Wiederstrebende Polen	3 X 1941 21 IX 1944
12	Auskünfte über Gruppe I und II der Deutschen Volksliste	20 II 1942 19 V 1944
13	Politische Ueberpüfungen Auskünfte und Zuverlässigkeitsbescheinigungen	8 IV 1940 14 XII 1944
14	Anzeigen über die Verfolgung der Volksdeutschen in Lodz 1939	5 X 1939 5 III 1940
15	Die Sachen der Volksdeutschen Mitarbeiter der polnischen Nachrichtendienst	16 XI 1939 8 I 1941
16	Besitz von Feindlungsblättern und Zugehörigkeit zur illegalen Bewegung	3 VII 1942 29 XII 1944

17	Die Sache der politischen Gerüchten unter der polnischen Bevölkerung	27 VII 1942 23 II 1944
18	Die sache der anonymen Drohbrieife an der Deutschen. Anonyme Anzeige gegen den Polen	31 V 1941 20 XII 1944
19	Polnische Briefe an Reichskanzler Hitler	15 III 1942 5 VI 1942
20	Auffindung von Waffe und Munition	31 VII 1943 15 X 1943
21	Sachen des unbefungen Betretens des Gettos	16 V 1942 9 I 1945
22	Politische Sachen – Namem auf A-S	4 X 1941 25 XI 1944
23	Politische Sachen – Namem auf T-Z	30 IX 1940 5 XI 1943
24	Überstellung von Häftlinge in Konzentrationslagern	4 XII 1944 29 XII 1944
25	Übernamens bescheinigungen von Schützhäftlingen der Gefängnissen und Konzentrationslagern (Gross-Rosen, Auschwitz, Ravensbrück u. andere)	25 VI 1943 14 XII 1944
26	Sache der verdächtigen Postsendungen	26 VI 1941 19 VIII 1941
27	Bestechungssachen in Arbeitsamt-Litzmanstadt	5 V 1942 6 XI 1942
28	Diebstahl von Beutewaffen au seiner Wehramchtsauslage	5 IX 1943 2 I 1945
29	Unsoziale Verhalten der Volksdeutschen. Unerlaubte Verkehre mit Polen und Polinen. Namem auf H-W	30 V 1941 29 VIII 1944
30	Geschlechtsverkehre zwischen Deutschen und Polinen und Deutschen auf J-Z	19 VIII 1941 14 IX 1944

	<u>Verhandlungen betr. Geschlechtsverkehre zwischen Deutschen und Polinen, Polen und Deutschen:</u>	
31	Adamska Krystyna	10 XI 1941 28 X 1944
32	Beuter Werner	23 VIII 1943 8 X 1943
33	Bethmann Martha	21 VI 1943 31 VIII 1944
34	Brenner Emil	27 V 1943 18 VIII 1944
35	Cerecki Oskar	18 V 1943 8 VI 1943
36	Cichosz Zofia	2 III 1942 6 IX 1944
37	Diebitsch Maximilian	22 IX 1942 15 XI 1944
38	Dötsch Alice	24 VII 1943 1 XI 1944
39	Dziellach Robert	16 X 1942 13 VI 1944
40	Grądzka Zofia	2 XII 1943 2 I 1945
41	Gimmler Hermann Gustaw	11 II 1944 5 XII 1944
42	Jóźwiak Genowefa	15 VII 1943 15 XII 1944
43	Kantz Karl	28 VIII 1944 29 VIII 1944
44	Kindermann Robert	18 XI 1941

		28 V 1943
45	Kunig Georg	25 V 1942 25 XI 1944
46	Kunkel Elizabeth	25 V 1944 28 VIII 1944
47	Kutzner Richard	23 III 1944 12 V 1944
48	Marcinkowski Waldemar	20 XII 1944 5 XII 1944
49	Meisner Wanda	24 III 1944 18 VIII 1944
50	Michalski Regina	22 VI 1944 22 XI 1944
51	Milczark Zofia	1 XII 1943 30 XI 1944
52	Missal Natalia	14 XII 1944 11 IX 1944
53	Morawski Pauline	7 II 1944 6 X 1944
54	Müller Marta	14 VII 1944 10 XII 1944
55	Mundt Amaile	25 V 1943 19 X 1944
56	Musialska Stefania	15 II 1944 30 V 1944
57	Nadolna Regina	6 III 1944 30 XI 1944
58	Neumann Hüge	3 VI 1943 3 VI 1944

59	Nowak Valentin	29 XII 1942 13 X 1944
60	Olejnik Johanna	7 XII 1942 5 I 1945
61	Pamin Nathalie	28 XII 1943 10 VIII 1944
62	Anast Erika-Emma	10 X 1943 21 III 1944
63	Schmidt Stanisława	2 XI 1943 4 XI 1944
64a	Scholl Willi	4 III 1943 7 XI 1944
64b	Schultz Alfons	9 III 1943 6 III 1944
65	Sendzicka Veronika	20 I 1942 12 VIII 1944
66	Singbeil Hermann	24 VII 1941 29 XII 1944
67	Stürtzbecher Aniela Władysława	22 II 1943 19 I 1944
68	Szewczyk Salomea	12 XII 1942 9 I 1945
69	Tisch Hermann	25 IX 1941 18 XII 1944
70	Waldmann Anna	20 II 1940 2 VI 1944
71	Zeise Reinhold	7 IX 1942 30 VIII 1944

	<u>Haltung verantwortlicher-Personen des öffentlichen Lebens:</u>	
72	Derichs Konrad Eugen – Leiter des Wirtschaftamtes Kalisch	16 VII 1943
73	Gadau August – Bauleiter in Lentschütz	2 IX 1943 19 XII 1944
74	Schilpp Gerhard – SA-Mann	18 V 1944 15 XI 1944
75	Meyer Edmund – Politische Sache	4 VII 1940 31 VIII 1944
76	Mickeleid August – Polen freundliche Verhalten	30 VI 1943 9 XI 1944
77	Reks Ella – Verkehr mit Polen	29 IX 1944 25 X 1944
78	Rodzynekiewicz Artur – Verkehr mit Polen	12 I 1944 20 IX 1944
79	Kryśkiewicz Stanisława – Angriff gegen Deutsche	4 VIII 1944 6 IX 1944
	<u>Volkslistensachen:</u>	
80	Assmann Emilie Cieślikowski Hedwig, Pazderski Anton, Wesołowska Janina	2 IV 1944 2 XII 1944
81	Berwald Eugenie	11 II 1944
82	Matczak Johann	22 VI 1941 12 V 1943
83	Erfassung amerikanischer Staatsangehörige	27 IV 1942 28 XII 1944
84	Strafanzeigen wegen Plünderung und Schleichhandel	3 III 1942 7 VIII 1944
85	Vergehen gegen die Arbeitseinsatz bestimmungen Namen auf A-D	21 IX 1943 12 I 1945

86	Vergehen gegen die Arbeitseinsatz bestimmungen Namen auf F-J	3 IX 1943 11 I 1945
87	Vergehen gegen die Arbeitseinsatz bestimmungen Namen auf K-L	6 X 1944 9 I 1945
88	Vergehen gegen die Arbeitseinsatz bestimmungen Namen auf M-N	15 IV 1942 11 I 1945
89	Vergehen gegen die Arbeitseinsatz bestimmungen Namen auf O-P	7 XII 1940 15 I 1945
90	Vergehen gegen die Arbeitseinsatz bestimmungen Namen auf R-S	9 XI 1942 9 I 1945
91	Vergehen gegen die Arbeitseinsatz bestimmungen Namen auf T-Z	12 VIII 1942 15 I 1945
92	Einweisungsbeschlüsse von Polne dem Arbeitserziehungslager-Litzmannstadt Namen B-Z	9 XII 1944 16 I 1945
93	Pokwitowania więźniów z obozów koncentracyjnych Gross Rosen, Mauthausen, Ravensbrück i Auschwitz	1944-45
94	Arbeitsvertragsbrüchige Polen die dem Arbeitserziehungslager am Bache 40 sind zugeführt	3 II 1944 16 XII 1944
95	Geschäftsanweisung, Alarmanordnung und Wachanordnungdes Staatspolizeistelle Litzmannstadt	1943-1944

Inwentarz zespołu akt: Staatspolizeistelle Litzmannstadt, Ausendienststelle-Schieratz z lat 1939-1944. Tajna Policja Państwowa w Łodzi. Ekspozytura w Sieradzu

Sygnatura	Tytuł, treść	Data
1	Allgemeine und Kirchensachen	20 I 1941 3 III 1944
2	Erfassung aller Deutschstämmige	8 VII 1941

		19 III 1943
3	Politische Sachen – Namen auf A-G	23 IV 1941 26 V 1944
4	Politische Sachen – Namen auf H-K	3 X 1940 16 XI 1944
5	Politische Sachen – Namen auf M-N	18 X 1941 4 X 1943
6	Politische Sachen – Namen auf O-R	6 XI 1941 22 IX 1944
7	Politische Sachen – Namen auf S-W	22 II 1941 9 II 1944
8	Geschlechtsverkehrs zwischen Deutschen und Polinen – Name auf A-J	15 X 1941 20 XII 1944
9	Geschlechtsverkehrs zwischen Deutschen und Polinen – Name auf K	27 I 1942 9 I 1945
10	Geschlechtsverkehrs zwischen Deutschen und Polinen – Name auf M-N	18 II 1942 30 VIII 1944
11	Geschlechtsverkehrs zwischen Deutschen und Polinen – Name auf O-R	29 VII 1940 15 IX 1944
12	Geschlechtsverkehrs zwischen Deutschen und Polinen – Name auf S-T	24 VII 1941 21 XII 1944
13	Geschlechtsverkehrs zwischen Deutschen und Polinen – Name auf W-Z	10 VI 1941 18 XII 1944
14	Vergehen gegen die Arbeitseinsatzbestimmungen – Namen auf A-G	2 VII 1942 20 VIII 1943
15	Vergehen gegen die Arbeitseinsatzbestimmungen – Namen auf K-L	16 I 1942 20 XI 1943
16	Vergehen gegen die Arbeitseinsatzbestimmungen – Namen auf M-N	3 XII 1941 8 XI 1943

17	Vergehen gegen die Arbeitseinsatzbestimmungen – Namen auf O-R	7 II 1942 18 XII 1944
18	Vergehen gegen die Arbeitseinsatzbestimmungen – Namen auf S	19 II 1942 24 III 1944
19	Vergehen gegen die Arbeitseinsatzbestimmungen – Namen auf W	22 VI 1940 22 Vi 1944
20	Vergehen gegen die Arbeitseinsatzbestimmungen – Namen auf U-Z	9 VIII 1941 18 IV 1944
21	Vergehen gegen die Arbeitseinsatzbestimmungen – Verschiedene Namen	20 III 1942 12 I 1945